

Вони мають знати, як правильно спілкуватися з постраждалими та свідками, зокрема, з дітьми, фіксувати факти та направляти до спеціалізованих служб.

У висновок хочу наголосити, що домашнє насильство є розповсюдженою проблемою. Потрібно розуміти, що жертви домашнього насильства в момент їх звернення є дуже вразливими до будь-яких вчинків та слів сказаних на їхню адресу. Потерпілі часто звертаються в момент, коли кривдник стає найбільш жорстоким, тому в цей момент потрібно пояснити, що після того, як він знову стане “милим та пухнастим” та буде просити вибачення, ні в якому разі не пробачати його. Домашнє насильство є актуальною темою у будь який час, тому цю тему потрібно більш висвітлювати в засобах масової інформації та удосконалювати методи боротьби з ним.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001, № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=126-1#Text> (дата звернення 15.11.2025)
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 15.11.2025)
3. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20%: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності: Урядовий портал Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України від 30 березня 2024 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnoho-nasylstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-pratsiuiut-nad-posylenniam-vidpovidalnosti> (дата звернення 15.11.2025)

Полішко Наталія Леонідівна, професор кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології НАВС, доктор філософії в галузі право, доцент

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ЧЕСТІ Й ГІДНОСТІ

У цивільному законодавстві України честь, гідність та ділова репутація визнаються особистими немайновими благами, що охороняються законом. Вони є невідчужуваними, непорушними та підлягають судовому захисту.

Право на повагу до честі та гідності є одним із ключових особистих немайнових прав людини, гарантованих Конституцією України та Цивільним Кодексом України. Проте ефективна реалізація цього права значною мірою залежить від соціальних умов, у яких особа живе та взаємодіє. Одним із найбільш суттєвих соціальних чинників, що впливають на сприйняття особи, її репутацію та можливість захисту порушених прав, є гендерні стереотипи. Укоріненість у суспільній свідомості, медійному просторі, міжособистісних відносинах і навіть професійній діяльності створює додаткові ризики порушення честі й гідності, зумовлені саме належністю особи до певної статі.

Гендерні стереотипи формують ґрунт для поширення таких суджень, що принижують особу або дискредитують її на основі статі. У цивільно-правовому аспекті це може розглядатися як порушення права на честь та гідність, оскільки такі висловлювання знецінюють індивідуальні якості людини, підмінюючи їх узагальненими та негативними уявленнями.

Поширеними прикладами є твердження про «нездатність жінок» до управлінської або інтелектуальної діяльності, уявлення про «емоційність» та «нераціональність» жінок як аргумент для приниження їх компетентності. Такі висловлювання можуть завдавати моральної шкоди, підривати соціальний авторитет особи й формувати негативне ставлення до неї у професійному та особистому середовищі. Відповідно, вони можуть бути предметом судового розгляду відповідно до ст. 297–299 ЦК України [3].

У практиці судів нерідко зустрічаються випадки, коли принижуючі вислови з ознаками сексизму визнаються такими, що завдали шкоди честі, гідності або діловій репутації. Це підтверджує, що на рівні цивільного права гендерні стереотипи розглядаються як фактор, здатний створити протиправний контент, який впливає на немайнову сферу особи.

Сучасний інформаційний простір значною мірою формує суспільні уявлення, тому гендерні стереотипи, поширені через ЗМІ, рекламу, соціальні мережі та публічні виступи, можуть створювати образ жінки як другорядної або менш цінної особи [4]. Це призводить до поширення інформації, яка має потенціал порушувати право на честь і гідність конкретних людей або цілих соціальних груп.

Можна визначити типові прояви, які завдають шкоди конкретній особі. Часто акцентують увагу на зовнішності замість професійних або особистісних якостей, що сприяє закріпленню уявлення про жінку як об'єкт, а не суб'єкт суспільних відносин. Публічні сексистські висловлювання політиків, журналістів, блогерів містять приниження, яке не лише ображає честь конкретної людини, а й формує негативні соціальні установки. Зневажливі вислови про жінок у військовій чи політичній сфері підривають соціальну гідність осіб, які обирають нестереотипні життєві шляхи [4]. Таким чином, гендерні стереотипи не лише створюють навантаження на індивіда, а й формують контент, що перетворюється на юридично значиму інформацію, здатну порушувати особисті немайнові блага, вони впливають не лише на формування принизливих тверджень, а й на можливість відновлення порушених прав шляхом цивільно-правового захисту.

Жінки частіше стикаються з соціальним осудом та звинуваченнями у «перебільшенні» або «неадекватності реакції». Чоловіки ж можуть уникати судового захисту через страх суспільного осміяння («чоловік не має скаржитися»). Це свідчить, що гендерні стереотипи впливають на доступність правосуддя і фактично обмежують реалізацію конституційного права на судовий захист. Якщо гендерні стереотипи впливають на судове сприйняття справи, моральна шкода може бути визначена у менших розмірах або не визнана взагалі. Таке явище спостерігається, коли принизливі висловлювання вважаються «жартами» або «звичайною соціальною взаємодією», хоча вони об'єктивно мають дискримінаційний характер. Проблема впливу гендерних стереотипів на порушення честі й гідності та ускладнення їх цивільно-правового захисту давно стала

предметом уваги міжнародних організацій. Міжнародні стандарти не лише формують загальні підходи до захисту прав людини, але й прямо зобов'язують держави створювати умови, у яких гендерні стереотипи не перешкоджають реалізації особистих немайнових прав.

Міжнародні норми, практичні рекомендації та правові позиції визначають стандарти, що повинні враховуватися національними судами та законодавцем.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979) прямо вимагає від держав: усувати соціальні та культурні моделі, що ґрунтуються на стереотипних ролях чоловіків і жінок; гарантувати ефективний правовий захист жінок, включно з механізмами відшкодування шкоди; забезпечити, щоб дискримінаційні висловлювання й дії не залишалися без юридичної оцінки [2]. Комітет CEDAW у своїй практиці неодноразово наголошував, що гендерні стереотипи здатні принижувати гідність жінок, знижувати їхню соціальну репутацію та створювати системний бар'єр для доступу до правосуддя. Це має прямий вплив на цивільне право, оскільки держава повинна забезпечити реальні механізми для спростування принизливої інформації та компенсації шкоди [2].

Україна ратифікувала Стамбульську Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству у 2022 році. Документ містить низку важливих ключових норм: держави зобов'язуються викорінювати гендерні стереотипи у державних політиках, освіті, медіа; ст. 17 передбачає обов'язок держави протидіяти сексистським стереотипам у ЗМІ та рекламній продукції. Крім того Конвенція визнає, що поширення принизливих тверджень та образ за ознакою статі є формою насильства над гідністю людини [1].

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово наголошував, що свобода слова не захищає сексистські образи та приниження, якщо вони завдають шкоди репутації особи. Цей підхід вимагає від національних судів конкретної реакції на поширення дискримінаційної інформації, переважно через цивільно-правові способи захисту. Потерпілі мають право на ефективні механізми відновлення репутації та компенсацію моральної шкоди і держава зобов'язана сприяти судовому захисту, а не ігнорувати проблему.

Міжнародні стандарти прямо вказують, що гендерні стереотипи є формою дискримінації, можуть становити приниження людської гідності та повинні бути предметом ефективного юридичного захисту. Це дає змогу застосовувати цивільно-правові механізми — спростування, компенсацію, заборону дій — як інструменти протидії гендерно зумовленим порушенням честі та гідності.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами {Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 2319-IX від 20.06.2022} URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок Факультативний протокол (995_794) від 06.10.99} (CEDAW, 1979) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

3. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Виртосу І. Топ-8 стереотипів про жінок, які охоче тиражують українські ЗМІ. 2017 URL: https://zmina.info/articles/top8_stereotipiv_pro_zhinok_jiaki_ohoche_tirazhujiut_ukrajinski_zmi-2/

Пустова Єлизавета Олександрівна, здобувачка вищої освіти бакалавра зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» 209-СПД групи навчально-наукового інституту права та психології НАВС

Гопанчук Василь Степанович, професор кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук, професор

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ, ОБМЕЖУВАЛЬНІ ТА ЗАХИСНІ ПРИПИСИ, СІМЕЙНІ СПОРИ У КОНТЕКСТІ НАСИЛЬСТВА

1. Парадокс 21 століття: саме дитина досі залишається категорією у ситуаціях домашнього та гендерно зумовленого насильства.

Дитина – це будь-яка людина до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, що застосовується до неї, повноліття не настає раніше. [2, ст. 1] Згідно з Сімейним кодексом України, дитина поділяється на малолітню (до 14 років) та неповнолітню (від 14 до 18 років). [2, ст. 6] Саме дитина є найбільш вразливою категорією в сімейних конфліктах через свою емоційну чутливість та нестабільність, яка цілком залежить від батьків та навколишнього середовища, а батьки в свою чергу, є факторами формування психіки. [5, с. 12].

На сьогоднішній день діти офіційно мають гарантовані конституційні та цивільні права на життя, розвиток та захист від насильства у будь-якому його виявленні. [2, ст. 8] Але, на практиці, діти дотепер залишаються найбільш уразливою категорією у випадках домашнього насильства та гендерно зумовлених конфліктів. [4, с. 14]. Насправді, парадокс полягає в тому, що з певного боку, держава надає широкий спектр правових інструментів для захисту дитини, але, з іншого боку – результат часто не відповідає початковим прогнозам та очікуванням. [4, с. 32].

Статистика свідчить, що суттєва частина дітей, які стали жертвами насильства, часто залишаються поза увагою органів опіки або отримують лише формальне реагування [4, с. 27]. Ці дії, а точніше бездіяльність, лише підкреслює некомпетентність органів, яка знижує рейтинг країни та сприяє зростанню рівня насильства в Україні. Виявлена прогалина між юридично визначеними правами та практичною реалізацією захисних механізмів потребує негайного усунення. [3] В умовах сучасного суспільства важливо усвідомлювати, що дитина не є лише